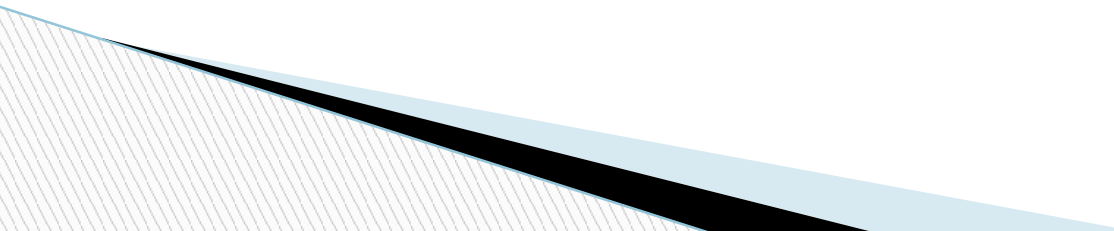

МОВА І СУСПІЛЬСТВО

Мова як соціальне явище. Зв'язок мови і суспільства.

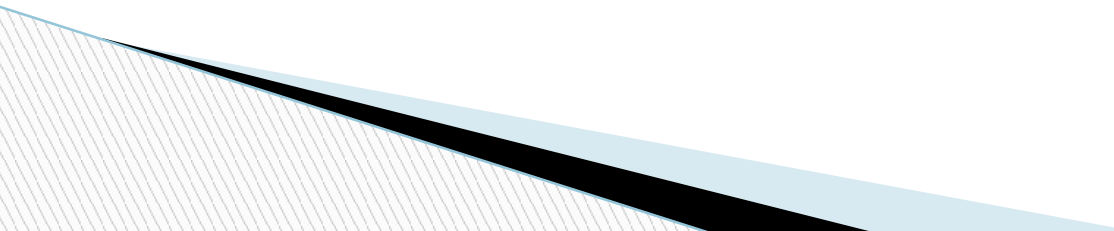
Мова як етнічна ознака

1. Соціальні функції мови.
  2. Виникнення соціолінгвістики.
  3. Проблематика сучасної соціолінгвістики.
  4. Форми впливу суспільства на мову.
  5. Соціальну зумовленість мовленнєвого акта.
-

Суспільство – це система різноманітних відносин між людьми, що належать до тих чи інших соціальних, професійних, статевих та вікових, етнічних, конфесійних груп, до того етносоціокультурного середовища, де кожний індивід займає своє певне місце і в силу цього виступає носієм певного соціального статусу, соціальних функцій і ролей, як особистість. Індивід, як член суспільства, може бути ідентифікований на основі великої кількості відносин, які його пов'язують з іншими індивідами цього суспільства.

Соціальні функції мови

- 1) комунікативна / інформативна (здійснювана в актах міжособистісної та масової комунікації, передача і отримання повідомлень у формі мовних / вербальних висловлень, обмін інформацією між людьми як учасниками актів мовної комунікації);
- 2) пізнавальна / когнітивна (обробка і зберігання знань у пам'яті індивіда і суспільства, формування концептуальної і мовної картини світу);
- 3) інтерпретативна / тлумачна (розкриття глибинного сенсу сприйнятих мовних висловлень / текстів);
- 4) регулятивна / соціативна / інтерактивна (мовна взаємодія комунікантів, що має на меті обмін комунікативними ролями, утвердження свого комунікативного лідерства, вплив один на одного, організація успішного обміну інформацією завдяки дотриманню комунікативних постулатів і принципів);
- 5) контактовстановлююча / фатична (встановлення і підтримання комунікативного зв'язку);

- 6) емоційно-експресивна (вираження своїх емоцій, почуттів, настроїв, психологічних настанов, ставлення до партнерів по комунікації і предмету спілкування);
  - 7) естетична (створення художніх творів);
  - 8) магічна / "заклинальна" (використання в релігійному ритуалі, в практиці заклинателів, екстрасенсів і т.п.);
  - 9) етнокультурна (об'єднання в єдине ціле представників даного етносу як носіїв однієї і тієї самої мови в якості рідної);
  - 10) метамовна / метамовленнєва (передача повідомлень про факти самої мови і мовленнєвих явищ.
-

Мова і суспільство як одна з центральних проблем сучасної лінгвістики

Мова і суспільство - одна з центральних проблем сучасної лінгвістики, ця проблема формується на базі більш часткових, що включають: (1) громадський характер виникнення, розвитку і функціонування мови; (2) природа його зв'язків із суспільством; (3) соціальна диференціація мови відповідно до розподілу суспільства на класи, шари і групи; (4) соціальні відмінності у використанні мови у зв'язку з різноманітними сферами її застосування; (5) взаємовідношення мов у дво- і багатомовних суспільствах; (6) умови отримання однією з мов функції засобу міжнаціонального спілкування; (7) форми свідомого впливу суспільства на мову.

Виникнення соціолінгвістики

Першим власне соціолінгвістичне дослідження - книга П. Лафарга "Мова і революція" ("Французька мова до і після революції", 1894 г.), в ній соціальні варіанти французької мови ("аристократичного Версаля" і "буржуазного Парижа") кінця XVIII - початку XIX ст. пояснювалися соціальними і політичними причинами, що викликали французьку революцію 1789 року. Французька літературна мова того часу містила зміни не тільки в лексиці, але й у граматиці, що відбувалися завдяки революційним подіям у суспільстві. в суспільстві.

Наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. у Франції формується французька школа соціальної лінгвістики, найважливішим представником якої є учень і послідовник Ф. де Сосюра, видатний мовознавець Антуан Мейє (1866-1936). А. Мейє за своїм науковим світоглядом був насамперед представником класичної компаративістики.

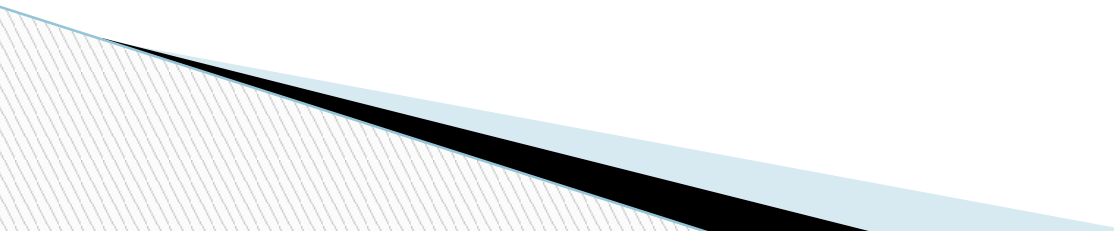
1) «Мова існує лише постільки, поскільки є суспільство, і людські суспільства не могли б існувати без мови». Відповідно Мейє відносив і саму лінгвістику до соціальних наук, звідки логічно випливав висновок, що одним із завдань мовознавства має стати встановлення взаємовідношень між структурою суспільства і структурою мови, з одного боку, і відображень змін першого в другому - з іншого.

2) «Реконструкція не відновлює мову такою, якою вона була у реальності; жодна реконструкція не зможе уявити "спільну мову" такою, якою вона була в живій мові. Відновлення Шлейхером індоєвропейської прамови за допомогою історично засвідчених мов цього сімейства було геніальним нововведенням; але складання тексту на цій реконструйованій прамові було грубою помилкою. Порівняння дає систему зіставлень, на підставі якої можна побудувати історію мовної сім'ї; однак це порівняння не дає нам реальної мови з усіма властивими їй виразними засобами.

Ф. І. Буслаєв розумів мову не тільки як вираження «народної мисленнєвої діяльності», а й усього побуту, звичаїв, переказів народу. Намічена **Ф. І. Буслаєвим** традиція вивчення мови у зв'язку з історією народу була в подальшому розвинена **О. О. Потебнею, О. О. Шахматовим** та ін. Завдяки зазначеному підходу були закладені основи сучасної науки - лінгвокультурології. Соціальна природа мови отримала висвітлення у працях **І. А. Бодуена де Куртене**. Він вказував на соціальну природу індивідуальних мовних актів, а й в дуже оригінальній формі висунув ідею соціальної диференціації мови.

Основна проблематика сучасної лінгвістики

- 1) дослідження природи мови як соціального явища;
  - 2) роль і місце мови в суспільному розвитку;
  - 3) розробка методів соціолінгвістичних досліджень;
  - 4) з'ясування ролі соціальних чинників у розвитку мови;
  - 5) вивчення соціальної диференціації мови;
  - 6) дослідження проблем розвитку суспільних функцій мови;
  - 7) гендерні проблеми.
-

1. Мова як соціальне явище.
2. Зв'язок мови і суспільства.
3. Мова як етнічна ознака

На розвиток мови впливають як внутрішні (зумовлені системою мови), так і зовнішні (зокрема - соціальні) чинники. Соціальні фактори, як правило, впливають на мову не прямо, а опосередковано (найбільш безпосереднє відображення соціальні зміни отримують лише в лексиці); вони можуть прискорювати або сповільнювати поступ мовної еволюції, але не можуть змінювати її напрям (Е. Д. Поліванов).

Форми впливу суспільства на мову

- 1) Соціальна диференціація мови, зумовлена соціальною неоднорідністю суспільства. Така диференціація багатьох сучасних розвинених національних мов на територіальні і соціальні діалекти, виділення літературної мови як соціально і функціонально найбільш значимої для мовної освіти, існування в деяких суспільствах "чоловічого" і "жіночого" варіантів мови і т. д.
- 2) зумовленість використання мовних засобів соціальними характеристиками носіїв мови (віком, рівнем освіченості, професією та ін.), соціальними ролями учасників комунікації, ситуацією спілкування. Оскільки сфери використання мови різноманітні і специфічні (пор. науку, ЗМІ, побут), в мові виробляються функціональні стилі - свідчення залежності мови від потреб суспільства.
- 3) Мовне життя багатомовних країн. Вивчаються відношення між суспільством і функціонуючими в ньому мовами, взаємини різних мов, процеси, пов'язані з висуненням однієї з мов на роль державної мови, засобу міжнаціонального спілкування, придбання деякими мовами статусу міжнародних мов.
- 4) Мовна політика - свідомий, цілеспрямований вплив суспільства і його інститутів на функціонування мови в різних сферах її застосування. Останнім часом до сфери мовної політики стали відносити сукупність політичних і адміністративних заходів, спрямованих на надання мовному розвитку бажаного напрямку.

Мовна діяльність, тобто процес говоріння і розуміння, має 2 сторони: індивідуально-психічну і об'єктивно-соціальну. Мовна діяльність - комунікативний акт. Він має складний характер, так як включає не тільки взаємини співрозмовників, але і сприйняття ними комунікативної ситуації, а також отриманої інформації.

Соціальна зумовленість мовленнєвого акту і мовленнєвої діяльності проявляється в наступному:

- 1) Мовленнєва діяльність і мовленнєвий акт передбачають наявність типових мовних ситуацій і контексту культури, які є загальними для всіх мовців або групи мовців. Структура мовного акту передбачає не окремого носія мови, а типового носія. Неодмінним компонентом мовленнєвого акту і мовленнєвої діяльності мовця є реальна мова і загальна структура змісту інформації, вони соціальні, оскільки належать суспільству. У мовознавстві ця проблема оформилася в теорію мовних жанрів.

3) Мовці не можуть бути байдужими до форми вираження своїх думок і почуттів, до збереження і зміни мовної норми. Мовна діяльність є складовою частиною соціальної діяльності людини і всього суспільства, для якого мова служить знаряддям розвитку.

Мова є необхідною умовою виникнення етнічної спільності.

Народність формується насамперед як мовна група, тому назви народу і мови збігаються. Етнографічний характер мови пов'язаний з так званим почуттям рідної мови, оскільки у всіх народів мова тісно поєднана з національною самосвідомістю.

У кожного народу існують свої асоціації образного мислення, що становлять національну специфіку. А воно базується завжди на рідній мові.

Взаємовідношення мови і етносу зумовили виникнення етнолінгвістики.